

(Foto L. van Paridon)

Een studie van de sociaal-ekonomische problematiek van Menen wordt beheerst door de specifieke ligging van de stad aan de Belgisch-Franse grens en door zijn ontwikkeling in relatie met de groei van het Noordfranse industriekompleks.

Menen heeft zijn ontwikkeling als bevolkingscentrum te danken aan de aantrekkingskracht van de werkgelegenheid in Noord-Frankrijk op een tijdstip dat de Westvlaamse ekonomie een periode van diepe verkommering doormaakte. De industriële omwenteling van het begin van de 19^e eeuw vond in West-Vlaanderen geen aangrijpingspunten (grondstoffen, steenkolen) doch leidde integendeel tot een verpulvering van de bestaande huisnijverheid. De aanvankelijke definitieve emigratie van Westvlaamse arbeidskrachten naar Noord-Frankrijk werd op het einde van de 19^e eeuw omgezet in een trek naar de grensgemeenten. Aldus ontstonden langs de Belgisch-Franse staatsgrens in een boog van Herzeeuw tot Ploegsteert een reeks typische grensarbeidersgemeenten waar het aksent viel op de woonfunctie voor arbeiders die in de industrie van Noord-Frankrijk hun bestaan vonden. Als gevolg van de traditioneel protektionistisch gerichte ekonomische politiek van Frankrijk is de staatsgrens een ekonomische grens geworden en heeft de normaal te verwachten interpenetratie van ekonomische bedrijvigheden nooit plaats gevonden. De excentrische ligging van dit gebied ten aanzien van de industriële zwaartepunten in België verhinderde de inschakeling in de eigen ekonomie.

Tegen deze achtergronden moet de gehele evolutie van de sociaal-ekonomische structuur van Menen geprojekteerd worden.

MENEN

Ekonomie van

DEMOGRAFISCHE EVOLUTIE VAN MENEN

De groei van de bevolking was te Menen uitzonderlijk hoog voor de eeuwwisseling. Het bevolkingscijfer steeg van 11.749 eenheden in 1880 tot 19.312 in 1900, d.i. met 64,4 % ; in het Rijk beliep tussen dezelfde data de toename 21,2 % en in West-Vlaanderen 16,4 %. Na de eeuwwisseling daarentegen steeg de bevolking te Menen nog met amper 14,5 % (tot 22.125 in 1960) tegenover een toename van 37,1 % in het Rijk en 32,3 % in West-Vlaanderen.

De buitengewoon snelle groei tijdens de periode 1880-1900 dankte Menen aan een belangrijk inwijkingsoverschot dat tijdens de periode 1891-1900 tot gemiddeld 428 eenheden per jaar opliep.

De inwijking was het gevolg van de aantrekkingskracht van de industriecentra Rijssel, Tourcoing en Roubaix welke in die jaren in volle expansie waren ; tekort aan arbeidskrachten in Noord-Frankrijk ging samen met een acuut gebrek aan werkgelegenheid in West-Vlaanderen zelf. Talrijke redenen hebben de omzetting van de

**Streken, Steden
en Gemeenten
in beweging**

JULIAAN THEYS

Wetenschappelijk Medewerker W.E.S.

een grensstad

definitieve emigratie naar een trek naar de grensgemeenten in de hand gewerkt. Belangrijk was vooral het van kracht worden van de Franse wet van 1889 die de militaire dienst verplichtend stelde voor jonge genaturaliseerde Belgen op een ogenblik dat in België nog geen militieplicht bestond. Bovendien bood vestiging in een grensgemeente de mogelijkheid de hoge lonen in Frankrijk te combineren met de lage levensduurte in het eigen land. Ook de faktor gehechtheid aan eigen streek en taal evenals problemen inzake huisvesting waren niet zonder betekenis.

Tijdens de boomperiode van de jaren twintig bevestigde Noord-Frankrijk opnieuw

In 1960 gaf het stadsbestuur van Menen opdracht aan het Westvlaams Economisch Studie bureau om een analyse te maken van de economische structuur en mogelijkheden van Menen.

Eind 1960 werd een voorlopig rapport ingediend; inmiddels werden enquêtes gehouden bij de industrie, handel en grensarbeiders.

Op 21 september 1961 werd door het W.E.S. een voorlichtingsvergadering gegeven te Menen. Het eindrapport, samen met de aanbevelingen, zal op eind 1961 neergelegd worden.

Bijgaand artikel geeft een korte ontleding van de economische structuur van Menen; de gegevens werden met de toestemming van de opdrachtgever geput uit de studie van het W.E.S.

« Au repos de la douane ».
(Foto L. van Paridon)

zijn behoefte aan arbeidskrachten en kende Menen opnieuw een vrij belangrijk immigratiesaldo (circa 230 per jaar). Tijdens de jongste naoorlogse periode leidde de beperking van de grensarbeid tot een negatief migratiesaldo. Tijdens de textielcrisis in Noord-Frankrijk in 1953 en 1954 beliep het uitwijkingsoverschot te Menen respectievelijk 138 en 211 eenheden. Het zijn voornamelijk de jonge leeftijdsklassen die het sterkst in deze beweging worden betrokken. Na 1947 groeide de bevolking te Menen nog met nauwelijks 94 eenheden.

De ontleding van de leeftijdsopbouw duidt op een veroudering van de Menense bevolking, als gevolg van een zeer laag geboortencijfer (circa 16 per duizend inwoners) en het emigratieoverschot van jongeren.

Een raming van de bevolkingsevolutie, gegrond op de voorbije ontwikkeling, wijst op een vrij geringe toename; in de eerstkomende 15 jaar zou de bevolking van Menen slechts toenemen met 766 eenheden of 3,5 %. Het aantal buiten de beroepsleeftijd getreden personen zal echter stijgen van 3.290 eenheden tot 4.284, dit is van 15,2 % van de totale bevolking tot 19,1 %. De groep jongeren (minder dan 15 jaar) zal aangroeien van 4.669 tot 4.977 of met 6,6 %, terwijl de potentieel actieve bevolking zal verminderen van 13.704 tot 13.168 of met 3,9 %.

AKTIEVE BEVOLKING

Op 31 december 1947 telde Menen een economisch actieve bevolking van 10.172 personen of 46,2 % van de totale bevolking (West-Vlaanderen 39,5 %, het Rijk 40,9 %). Deze zeer hoge activiteitskwote vindt haar grondslag in een vrij aanzienlijke vrouwelijke tewerkstelling (grensarbeid) en in het hoge aandeel van de leeftijdsgroep van 15 tot 65 jaar in de totale bevolking.

Het karakter van woongemeente van grensarbeiders komt tot uiting in het hoge aandeel van de werklieden: 66,6 % te Menen tegenover 53,7 % in West-Vlaanderen en 51,9 % in het Rijk. Samengaand met de hoge verhouding werklieden valt een zeer sterke bezetting op van de sekundaire sektor: 68,3 % te Menen tegenover 48,8 % in het Rijk; de dominerende bedrijfstak is de textielnijverheid met 35,2 % van de totale actieve bevolking.

DE EKONOMISCHE AKTIVITEITEN TE MENEN

In de diverse economische activiteiten te Menen zelf werden op eind 1947 5.737 personen tewerkgesteld, d.i. 56,4 % van de actieve bevolking.

Opvallend is het lage aandeel van de werklieden in de plaatselijke tewerkstelling, nl. 45 % te Menen tegenover 54 % in West-Vlaanderen en 52 % in het Rijk. Het ontbreken van industriële ondernemingen van enige omvang en het belang van de handelssector verklaren dit verschijnsel.

Landbouw

Te Menen zijn thans nog 1.130 ha kultuurbodan aanwezig; het aandeel in de totale oppervlakte bedraagt te Menen 68,8 % tegenover 79,5 % in de provincie West-Vlaanderen en 59,8 % in het Rijk.

De landbouw neemt een zeer bescheiden plaats in in de economische activiteiten te Menen. De basisstructuur neemt echter doorgaans gunstige verhoudingen aan ten aanzien van de Westvlaamse normen. De

N. V.
Westvlaamsche
Betonwerkerij

73, ST.-PIETERSKAAI
BRUGGE

Tel.: 312.71 - 312.72

Betonprodukten voor

BOUW &
WEGENISWERKEN

35.000 Westvlaamse arbeiders « pendelen » dagelijks over de grens.

(Cliché Westtoerisme)

versplintering van de gronden in een groot aantal kleinbedrijven noch de versnippering van de percelen zijn er even ver gevorderd als in West-Vlaanderen; de kansen tot rationalisatie van de bedrijven zijn dan ook groter dan op vele plaatsen in de provincie.

Het teeltpatroon wijst op een relatief belangrijk aandeel van de nijverheidsgewassen.

De tewerkstelling in de landbouw is uiterst beperkt, mede door een vrij gevorderde mechanisering van de activiteiten. In mei 1960 bedroeg de tewerkstelling 241 eenheden (bestendig tewerkgestelden, inbegrepen bedrijfshoofden en gezinsleden).

Nijverheid

De overgang van het ambachtelijk bedrijf naar de fabrieksmatige verwerking is voor Menen niet gunstig gebleken.

De vorming van typische grensarbeidersgemeenten heeft de industriële ontwikkeling van de Belgische grensstreek geremd. De Noordfranse industrie, die destijds op een belangrijke voorsprong kon bogen, heeft door de mededinging op het vlak van de lonen de industrievestiging zeer bemoeilijkt.

Het grootste aantal van de bedrijven te Menen is niet of nauwelijks de ambachtelijke sfeer ontgroeid. Het grootste bedrijf op heden telt circa 120 tewerkgestelden (produktie van pigmenten). Een metaalbedrijf, met voorheen circa 250 tewerkgestelden, heeft in 1958 de bedrijvigheid gestaakt; het werd overgenomen door een nieuwe maatschappij welke thans reeds opnieuw 63 arbeidskrachten telt.

De groei van de industriële tewerkstelling was in de jongste jaren zeer miniem; tussen 1947 en 1960 steeg de arbeidsbezetting van 1.911 eenheden tot 1.986 eenheden of met 3,9%. In West-Vlaanderen bedroeg de groei 27,8% en in het Rijk 12,2%. Per 1.000 inwoners stelt Menen 90 personen tewerk in de plaatselijke industrie; in West-Vlaanderen bedraagt dit verhoudingscijfer 130 en in het Rijk 139.

In termen van tewerkstelling domineert op heden de textielnijverheid met een aandeel van 18%; daarna volgen het bouwbedrijf (17,5%), de metaalnijverheid (14,1%), de houtnijverheid (13,1%) en de chemische nijverheid (9,5%).

Groeiende bedrijfstakken zijn de houtnijverheid en de kledingsindustrie en in mindere mate de machinekonstruktie, de scheikundige nijverheid en de textielnijverheid. Bedrijfstakken als de drankbereiding en de voedingswarenbereiding zijn haast volledig tot verval geraakt.

Handel en diensten

De tertiaire sektor heeft zich ontwikkeld in functie van de plaatselijke bevolking en de prijzensituatie van België tegenover Frankrijk.

Op eind 1947 telde Menen 1.064 eigenlijke verkoopinrichtingen. Tekenend is het gering aandeel van de verkoopinrichtingen met bezoldigd personeel, nl. 5,8% tegenover 7% in het Rijk, en de geringe gemiddelde personeelsbezetting (3,4 personen tegenover 5,2). De alleenstaande handelaars zijn daar-

entegen sterk vertegenwoordigd, nl. 45 per duizend inwoners tegenover 42 in West-Vlaanderen en 34 in het Rijk. In de kleinhandel bestaat duidelijk een overbezetting.

De groei van de bezoldigde tewerkstelling in de handelssector verloopt te Menen tegen een trager tempo dan in West-Vlaanderen en het Rijk; tussen 1947 en 1960 bedroeg de toename in de eigenlijke verkoopinrichtingen te Menen 28 %, in West-Vlaanderen 44,4 % en in het Rijk 58,8 %.

De verzorgende funktie van Menen is niet sterk ontwikkeld. De Frans-Belgische grens knut de centrumfunctie af in het zuiden; de oostelijk aangrenzende gemeenten liggen binnen de invloedssfeer van Kortrijk of hebben een eigen kwasi self-sufficiënte tertiaire sektor uitgebouwd (cfr. Wevelgem). In noordelijke en westelijke richting laat zich de invloed van Roeselare en Ieper merken; Wervik leidt tot op zekere hoogte een eigen bestaan. Enkel Geluwe valt binnen het eigenlijke invloedsveld van Menen.

ARBEIDSMIGRATIES EN WERKLOOSHEID

Op 31 december 1947 waren 5.212 personen, d.i. 51,2 % van de actieve bevolking, op tewerkstelling buiten Menen aangewezen. Nagenoeg 2/3 van deze woonforensen werkten in Frankrijk. Binnen het eigen land ging de grootste aantrekkingskracht uit van de stad Kortrijk (415 arbeidskrachten).

Tegenover een uitgaande pendel van 5.212 personen stond slechts een ingaande pendel van 878 personen, d.i. een verhouding van 6 tot 1. Het rekruteringsveld beperkte zich in feite tot de aanpalende gemeenten.

Het negatief pendelsaldo beliep aldus 4.334 eenheden of 42,6 % van de actieve bevolking.

Menen telde in de naoorlogse periode regelmatig 3.500 à 4.000 grensarbeiders; ongeveer 3/4 behoren tot de beroepsgroep textiel. Een enquête onder de grensarbeiders wees uit dat overwegend de geringe werkgelegenheidskansen in eigen streek ten grondslag lagen aan de overgang naar grensarbeid; eenmaal de stap gezet wordt de traditievorming echter van belang.

Het fenomeen van de grensarbeid impliceert tal van gevolgen die voor de economie van

de grenszone niet onvoorwaardelijk gunstig kunnen genoemd worden.

Noord-Frankrijk wentelt zijn friktionele en conjuncturele werkloosheid af op de grensgemeenten. In tijden van hoogconjunctuur wordt in onbeperkte mate geput in het arbeidsreservoir en wordt de arbeidsbevoorrading van de in de grensstreek gevestigde bedrijven in gevaar gebracht. In tijden van recessie wordt deze arbeidskracht terug afgestoten. Aldus is een vlottende massa ontstaan die de rol vervult van bouche-trou. Naast het probleem van deze vlottende massa stelt zich echter voor de toekomst het vraagstuk van de werkgelegenheid voor de eigenlijke grensarbeiders. Door de rationalisatie van de Noordfranse textielindustrie en de demografische druk in Noord-Frankrijk wordt het volume van de grensarbeid bedreigd. Zelfs indien de verwachtingen van een verminderde behoefte aan vreemde arbeidskrachten vanwege de Noordfranse industrie niet zouden bewaarheid worden, moet nog het streven naar inschakeling in de eigen arbeidsmarkt niet worden afgewezen. De grensarbeid betekent immers in se een relatieve verarming van de regionale economie en beperkt de bestedingsmogelijkheden. Door de grensarbeid wordt de plaatselijke arbeidskracht niet volledig gevaloriseerd; vooral de scholingsgraad en de inschakeling van intellectuele krachten is er gering.

* * *

Het bevorderen van de ontwikkeling van de bewoning en economie van Menen is een komplekse opdracht. Teneinde het vraagstuk beter te kunnen benaderen werd in het rapport van het W.E.S. een analyse gemaakt van de omliggende gewesten wederzijds de Belgisch-Franse grens. Thans reeds komt duidelijk tot uiting dat de contactpunten tussen Menen en Noord-Frankrijk aan het verschuiven zijn. De aanbevelingen zullen dan ook in grote mate op dit specifieke grensprobleem georiënteerd worden.

Zonder op de konklusies van het rapport te willen vooruitlopen, kan nu echter reeds gezegd worden dat een versteviging van de plaatselijke economie en een betere oriëntatie op het Kortrijkse gewest is. Menen heeft daarenboven een rol te vervullen tegenover de aangrenzende grensarbeidersgemeenten en dit niet enkel als verzorgingskern, maar eveneens als tewerkstellingscentrum en cultureel steunpunt.